

Rigmor Haugen Jensen

Frodos vei

Gjenkjennelige motiver fra *Ringenes Herre*

Mange har som jeg et sted i sin bevissthet, innredet akkurat som Tolkiens «Middle-earth»: Det er befolket av stridbare dverger, evig syngende alver, en vis trollmann og tapre riddere i stadig kamp mot onde fryktelige vesener og et voksende mørke. Der vandrer den lille hobbiten Frodo mot mørkets hjerte, han som bærer all verdens skjebne på sine skuldre, eller rettere sagt: rundt halsen, en byrde som etser seg inn i sjelen og er så tung at han blir bøyd mot jorden. Og der vinner det gode på mirakuløst vis når det ytterste mørke har senket seg og alt ser ut til å være tapt.

Denne fortellingen har preget seg inn i bevisstheten til generasjon etter generasjon av ungdom siden den første gang ble utgitt i 1954–55, og sies å være verdens mest leste bok¹ – etter Bibelen. Dette er også grunnen til at det kunne skapes så utrolig mye oppstyr rundt de aktuelle filmene. Filmene er ikke tema for denne artikkelen, jeg vil bare bemerke at *Ringenes Herre*, fra nå av forkortet til *RH*, er en så sterk historie at det selv med den aller beste vilje knapt er mulig å ødelegge den helt.²

RH ble godt mottatt av leserne fra første stund, selv om det først tok virkelig av da boken kom til USA på sekstitallet. Historien om hobbitene så ut til å passe som hånd i hanske med «Flower Power-generasjonens» livsfølelse. I akademiker- og kritikerkreter fikk fortellingen en mer blandet mottakelse. Meningene varierte fra begeistret bejaelse til en total avvisning. Selv om det har vært skrevet doktoravhandlinger om *RH*, har den – i likhet med f.eks. Astrid Lindgrens bøker – aldri blitt tatt inn i det gode akademiske selskap. Avvisningen kan ha å gjøre med fortellingens form. Den foregår i en eventyrlig verden og blir derfor av mange sett på som en forvokst barnebok eller som en fortelling som hører hjemme i romantikken,³ og ikke i moderne tid.

Hvordan og hvorfor denne fortellingen har fått så stor og bred appell, kunne i seg selv være gjenstand for en undersøkelse. Mye av tiltrekningskraften kan nok tillegges den fiktive verden som historien utspiller seg i. *RH* har også blitt opphav til en ny litterær sjangerbetegnelse, såkalt fantasy-litteratur, hvor eventyrlige hendelser utspiller seg i oppdiktete verdener. Men er *Ringenes Herre* en seriøs fortelling? Og hvordan kan man forstå den?

Jeg tror det er riktig å se fortellingen først og fremst som et eventyr (og dermed som dypt seriøs). Den utfolder seg i den slags virkelighet som forfatteren John R. R. Tolkien selv i sitt berømte essay *Om eventyrfortellinger* (*On Fairy-Stories*)⁴ kaller «Eventyrland», og har mange av de elementene som er karakteristisk for eventyret. *RH* handler som de fleste eventyr om kampen mellom det gode og det onde. Ikke minst med tanke på den mottakelsen boken har fått, kan det være verdt å stille følgende spørsmål: *Hvordan* blir det onde overvunnet i

RH? *Hva* og *hvem*, og *hvilke egenskaper* er det som overvinner ondskapen? *Hvilken* ondskap er det egentlig snakk om?

RH er en kompleks fortelling. Den har mange motiver og er egentlig mange fortellinger om en rekke personligheter og riker, hvor alle historiene etter hvert veves inn i hverandre. Men *RH* er ikke bare kompleks som fortelling. Svaret på spørsmålene jeg stiller over er kanskje heller ikke så liketil som det først kan synes for dem som har lest boken. Det har flere lag. Blant den yngre generasjon i min familie har det f.eks. vært tilløp til svært hissig diskusjon om hvem som *egentlig* er helt-en i *RH*.

Helt eller ikke, hovedpersonen er uten tvil Frodo. Han forblir den mest interessante personen, også etter at de andre personene begynner å fremtre tydelig (noe som først skjedde etter at jeg hadde lest bøkene flere ganger) Jeg ønsker i denne artikkelen ikke å tolke historien i forhold til litterære eller andre strømninger i samtiden, eller studere dens røtter i Tolkiens inngående kjennskap til mytologi og middelalderdiktning. Jeg vil heller ikke tolke den symbolsk eller allegorisk. Jeg er opptatt av å finne ut hva som gjør *RH* til en viktig fortelling. I en kritikk av boken⁵ blir det bemerket at ingen av de som er begeistret for *RH*, kan redegjøre for hva som er så fantastisk med den. Det er vanskelig, fordi fortellingen er så mangesidig og frodig – noen ville si overgrodd –, og den appellerer i første omgang ikke til intellektet.

I forordet til andre opplag av boken, benekter Tolkien at *RH* har noe «budskap» eller «indre mening». Mange i samtiden hadde tolket fortellingen som et bilde på 2. verdenskrig. Den skal ifølge forfatteren ikke forstås allegorisk. Men derimot kan den være «anvendelig»⁶:

«Men jeg har en elskverdig motvilje mot alt som smaker av allegori (...) Jeg foretrekker langt historie, sann eller simulert, for dens varierte anvendelighet overfor leserens tanker og erfaringer. Jeg tror mange blander sammen 'anvendelighet' og 'allegori'; men den ene bunner i leserens frihet, og den andre i forfatterens bevisste herredømme.»⁷

I begrepet 'anvendelighet' (applicability) ligger altså en frihet for leseren til å finne ut, ikke hva forfatteren har ment, men hvordan fortellingen kan appliseres på ens egne erfaringer og tanker. Jeg finner at *RH* er en særdeles anvendelig fortelling som fungerer på mange plan. Som ethvert eventyr har den noe grunnleggende mytisk og allmenngyldig ved seg.

Den mest meningsfulle anvendelsen er etter min mening å se Frodos vandring primært som en indre utviklingsvei, en innvielsesvei. Dvs at mye av det Frodo møter på etter at han har begitt seg på vei, kan gjenkjennes som erfaringer på et indre, sjelelig eller åndelig plan. Det betyr ikke at alt i fortellingen er overførbart til en slik indre reise, men flere hendelser trer tydeligere frem når jeg betrakter dem ut fra dette perspektivet. Mange av hendelsene som jeg vil fremheve, foregår også i fortellingen på et indre plan. Kampen mellom det gode og det onde er i stor grad beskrevet som en indre kamp. Nå har jeg selv en motvilje mot allegorisk tolkning, som lett blir både vidløftig og ufri, så appliseringen til en innvielsesvei blir stort sett bare antydning. Mange av hendelsene henger også sammen med dype erkjennelsesmessige problemstillinger som hver for seg hadde trengt en artikkel.

Jeg ser altså ikke etter det symbolske eller allegoriske, men det som er *gjenkjennelig*, enten ut fra bevisst erfaring eller anelse. Metoden er å følge Frodos vei, så langt det lar seg gjøre «innefra» som en reiseskildring, og prøve å gjøre veldig tydelig hva slags fortelling det dreier seg om. Så får det bli opp til den enkelte å avgjøre hva som er gjenkjennelig.

Rammen for fortellingen

Vi befinner oss i en fjern fortid. Den del av verden hvor fortellingen foregår, kalles Midtgard (Middle-Earth). Rundt Midtgard er det hav. Over havet i vest ligger gudenes evige rike. Men det er bare tilgjengelig for dem som blir sluppet inn dit, vanligvis bare alver. *RH* er full av henvisninger til mytologi og gamle fortellinger, slik at man opplever å være havnet midt i en verden med en historie, at fortellingen om Frodo og vennene hans er en del av en mye større fortelling – slik det jo også er i vår

virkelighet.⁸

Det er forskjellige folkeslag som beskrives i *RH*. De viktigste er *hobbitene*. De er mye mindre enn mennesker, men ellers likner de oss ganske mye. Selv om det også er mennesker med i fortellingen, er det bare hobbitene vi lærer å kjenne innenfra og kan identifisere oss med. *Dvergene* er også mindre enn mennesker, men større enn hobbitene. Over de dødelige: menneskene, hobbitene og dvergene står de udødelige *alvene*. De er ikke små som i noen typer barnefortellinger, men høye, vanligvis høyere enn menn. De har en annen slags bevissthet enn dødelige. Særlig har de ikke vår opplevelse av tid: De er tidløse, hverken gamle eller unge. *Trollmennene* er hverken mennesker eller alver, men er blitt sendt fra gudenes rike i Vesten, til Midtgard med en oppgave. Trollmannen Gandalf er sentral. Han målbærer den høyeste visdommen og er den som så og si «iscenesetter» handlingen i *RH*.

Det finnes også rent onde vesener: troll, og orker og diverse andre monstrøse vesener. De «svarte rytterne», gjengangere av mennesker som har blitt besnæret av ondskaper, er de mektigste tjenerne til Sauron, mørkets fyrste.

Gjennom tilsynelatende tilfeldigheter er hobbiten Frodo i besittelse av en magisk ring som viser seg å være avgjørende for verdens (dvs. Midtgards) videre skjebne. Den mest iøynefallende egenskapen ved Ringen er at den gjør bæreren usynlig om han setter den på fingeren. Men det er som vi skal se, bare en ytre «bivirkning».

Ringen er smidd av mørkets fyrste Sauron som et middel til å få makt over verden. Han klarte det nesten en gang for flere tusen år siden, men ble beseiret av alver og mennesker i fellesskap. Kongesønnen *Isildur* skar Ringen av den ondes hånd. Berøvet for Ringen som han hadde lagt all sin makt og hele sitt vesen inn i, måtte Sauron flykte som en hvileløs ånd. Men *Isildur* ødela ikke Ringen. Han ble fanget av dens besnærende makt og beholdt den – til han mistet den i elven og ble drept av orkenes piler. Ringen var gjemt i flere tusen år før den ble funnet. De siste århundrene var den i hendene på et vesen som kalles *Gollum*, men han mistet Ringen inne i fjellhulen hvor han holdt til, og Frodos

Steder og personer det henvises til i artikkelen

Personer og vesener

Bilbo Lommelun: hovedpersonen i barneboken *Hobbiten*, som beskriver hendelser før hendelsene i *RH*. Det var Bilbo som fant Ringen og senere gav den til Frodo

Frodo Lommelun: Bilbos yngre slektning og arving.

Sam: Frodos nabo og gartner, den eneste som blir med Frodo hele veien til Dommedags juv.

Munti og *Pippin:* Frodos yngre slektninger som er med ham på en del av reisen.

Gandalv: Vis trollmann, venn av Bilbo og Frodo og alle frie folk i Midtgard. Han fører an i kampen mot mørkets makt,

Aragorn, også kalt *Vidvandre:* Ukjent etterkommer etter kongesønnen *Isildur*, som tok Ringen fra Sauron for flere tusen år siden. Arving til Gondors trone.

Boromir: Sønn av riksførstanderen i Gondor, som styrer landet siden det ikke har noen konge.

Faramir: Boromirs yngre bror.

Elrond: En av de vise blant alvene. Herren til Kløvendal.

Glorfindel: En alvefyrste som bor i Kløvendal.

Galadriel: Dronningen i gullskogen Lorien, en av de vise blant alvene.

Gollum (hans egentlige navn er *Smyagol*): Opprinnelig av hobbitslekt. Et eldgammelt og ynkelig, men ondt og farlig vesen som har blitt slik fordi han begjærte Ringen og hadde den i mange år.

Sauron: Mørkets fyrste, den egentlige «Ringenes Herre» som har skapt Ringen og har lagt sin makt og ondskap inn i den.

De svarte rytterne, ringskrømtene: Gjenerferd etter menn som en gang lot seg besnære av makten de kunne få ved hjelp av magiske ringer. Saurons mektigste tjenere.

Orker, i *Hobbiten* kalt bergtroll (goblins): De er ikke skrømt, men fysiske vesener. De utgjør størsteparten av Saurons soldater.

Steder

Hobsysse: Hobbitenes land.

Hobbitun: Frodos hjemsted.

Kløvendal: Hjemsted for den vise *Elrond* og mange alver.

Imladris: Det alviske navnet på Kløvendal.

Morias miner eller bare Moria: En gammel dvergby inni fjellet, nå inntatt av orker og troll.

Lorien: En gylden skog med en alveby.

Gondor: Et stort (menneske)rike, som grenser til Mordor og ligger i krig med det.

Minas Tirith: Hovedstaden i Gondor

Anduin: Stor elv som renner gjennom Lorien, og forbi Minas Tirith. Minas Tirith er på vestsiden, mens Mordor er på østsiden av elven.

Ithilien: Landskap mellom Anduin og Mordors grense.

Mordor: Mørkets rike hvor Sauron hersker.

Dommedags berg (Mount Doom) eller *Ildberget:* En vulkan midt inne i Mordor

Dommedags juv (i Dommedags berg): det stedet hvor Ringen ble smidd, og det eneste stedet den kan ødelegges.

slektning *Bilbo* fant den.

Gradvis bygger Sauron seg et nytt legeme og inntar sitt gamle ondskapens rike, *Mordor*. Så begynner han å lete etter Ringen; fra Gollum får han rede på hvem som har den, og hvor han bor.

Ringen kan bare ødelegges der hvor den ble smidd: i Dommedags juv i hjertet av mørkets rike. *RH* handler om Frodos ferd til Dommedags juv i Ildberget for å tilintetgjøre Ringen og derved redde Midtgard fra Saurons makt. Men den forteller også om Saurons krig mot alle frie folk, alver, mennesker og dverger. Mørkets fyrste vet altså hvem som har Ringen. Men sine fienders planer: å ødelegge Ringen istedenfor å bruke den, kan han ikke gjennomskue. Det er for fjernt for hans tanke.

Noen mener også at Ringen kan og bør brukes mot Sauron – det er det Sauron selv forventer –, men de vise, Gandalf og alvefyrstene, avviser den muligheten totalt. Ringen er tvers igjennom ond og kan ikke brukes i det godes tjeneste. Den vil før eller siden ta makten fra den som prøver å bruke den, og han eller hun vil bli overmannet av fienden eller selv bli en ny mørkets fyrste.

Sauron har nå så stor makt at han sakte men sikkert vil overvinne alle sine fiender også uten Ringen, og hans onde herredømme vil bre seg ut over hele Midtgard. Men blir Ringen ødelagt, vil Sauron selv og alt han har bygd opp, forgå. Det er altså bare to mulige utganger på historien.

Hvilke egenskaper gir Tolkien en person som skal utføre et slikt oppdrag?

Hvem er Frodo?

Det første kapitlet i *RH* tegner et bilde av folkelivet i *Hobbiten* som sikkert er inspirert av den engelske landsbygda, men som også er lett gjenkjennelig for oss som har vokst opp i ei norsk bygd, eller en småby for den saks skyld. Det hersker en inngrodd skepsis til alt fremmed

og alle fremmede, innbefattet de som kommer fra nabo-bygda, eller rettere fra andre deler av *Hobbiten*.

Indirekte, gjennom en samtale mellom andre hobbiten på det lokale vertshuset, får vi høre om Frodos bakgrunn, og samtidig får vi et inntrykk av hvordan enkelte i hans «hjembygd» *Hobbiten* ser på ham. Frodo er foreldreløs, og det går mange rykter om hvordan begge hans foreldre druknet. Han ble født og tilbrakte det meste av sin barndom på «feil side» av landet. Han er altså en fremmed der han bor sammen med sin rike gamle slektning *Bilbo* som har adoptert ham etter at foreldrene døde. *Bilbo*, på sin side, har ord på seg for å være litt rar. Både *Bilbo* og Frodo er ungarer, noe som er veldig uvanlig i *Hobbiten*.

Bilbo og Frodo nyter en viss respekt (og misunnelse) for sin velstand og familiære avstamning, men *Bilbo* har få nære venner. Frodos venner etter at *Bilbo* er reist sin vei⁹, er alle nesten en generasjon yngre. En av grunnene til at Frodo blir sett på med en viss skepsis, er at han sies å omgås med mye rart folk,

utlendinger: alver og dverger, og ikke minst trollmannen Gandalf.

Hobbitene blir generelt beskrevet som vennlige og veldig jordnære folk. Bare en del av dem kan lese og skrive, en kunst som stammer fra alvene. *Bilbo* var kjent for å være mektig lærd når det gjaldt gamle historier og diktning og kunne snakke alvenes språk. Frodo har også del i denne kunnskapen, noe som ikke er udelte positivt i naboenes øyne.

Frodo er altså hverken enfoldig eller fattig. Han er ingen askeladd i den forstand, selv om han har noen egenskaper som ligner Askeladden, han er liten – i andres og egne øyne. Og han er uforferdet. Han tar på seg en stor byrde, og selv om han ikke vet hva denne handlingen vil innebære, er han i stor grad bevisst om hva han gjør. Frodo er heller ingen ung gutt (som i filmen). Når han drar, er han femti år, og har i mange år vært «Herr Lommelun i Lommekroken», noe han fin-

Når det gjelder Ringen, er det en åpenbar fordel å være liten og ikke ha noen som helst trang til å herske og beherske

ner behagelig. Han drar ikke ut i verden for å «søke lykken». Han drar ikke ut på eventyr for å finne en skatt, og så komme hjem igjen og leve lykkelig resten av sine dager. Han drar hjemmefra og forlater alt han eier og er glad i «for å bli kvitt en skatt, og ikke vende hjem.»¹⁰ Det er hans beslutning. Han klager ikke over sin skjebne, og bare en gang stiller han spørsmålet «hvorfor?»:

«Jeg er ikke skapt for farlige ferder. Jeg skulle ønske jeg aldri hadde sett Ringen, hvorfor var det jeg som ble jeg valgt ut?» og trollmannen Gandalf svarer på sin typiske måte: «Slike spørsmål er uten svar. Du kan være sikker på at det ikke skyldes noen særlig dyd som ikke andre har, i hvert fall ikke kraft eller visdom (...)» å:¹¹

Men *hvilke* egenskaper kreves det av en som skal påta seg denne byrden, som er så ond og besnærende at hverken den store trollmannen selv, eller de vise og mektige alvefyrstene tør å bære den? De vil ikke engang røre ved Ringen.

Det er et gjennomgående trekk i *RH* at hovedpersonene, særlig hobbitene, er i besittelse av egenskaper som de selv ikke vet om. I barneboken *Hobbiten* sier Gandalf om Bilbo: «Det er adskillig mer ved ham enn dere aner, og en god del mer enn han aner selv.»¹²

Når det gjelder Ringen, er det en åpenbar fordel å være liten og ikke ha noen som helst trang til å herske og beherske. Det siste er nemlig Ringens formål. I så henseende er hobbitene spesielt egnet. De er de eneste som noen gang har gitt fra seg Ringen frivillig.¹³

Uten å protestere tar Frodo på seg sin skjebne, å bringe Ringen til det eneste stedet hvor den kan tilintetgjøres. Han uttrykker lite håp om at han noen gang vil klare å utføre oppdraget, og tror ikke han noen gang kommer tilbake (noe han på sett og vis får rett i, som vi skal se). Derfor vil han også dra alene; han vil ikke dele sin byrde og skjebne med noen. Vennene må lage en «sammensvergelse»¹⁴ for å få være med på reisen. Det mest karakteristiske med Frodo er offerviljen. Han går; fordi han oppfatter det som sin skjebne (engelsk: 'doom'). Når han har tatt på seg oppdraget, stiller han

ikke spørsmål ved det. Han er blitt «Ringbæreren». Nå skal det også nevnes at det ikke bare er Frodo som har denne beredvilligheten til offer. Hele *RH*, er gjennomtrengt av offertanken. Det er den som bærer kampen mot det onde.

Frodo er likevel den som bringer det største offeret. Men vi skal se at offervilje ikke er det eneste som kreves på den veien Frodo må gå.

Siden jeg i artikkelen ikke vil følge Frodos vei helt kronologisk, men ta den for meg mer tematisk, kan det være nødvendig med en kortversjon av veien for oversiktens skyld:

Skjematisk fremstilling av veien Frodo går, og noen av de han møter

Etter å ha fått greie på faren Ringen representerer, selger Frodo alt han eier, og reiser med gartneren *Sam* og sine to yngre slektninger *Munti* og *Pippin*. De drar fra hjemlandet med kurs for den vise alven *Elronds* hus i *Kløvendal*. I hælene har de «de svarte rytterne», Saurons tjenere. Og også andre farer møter dem underveis. Men de møter også forskjellige hjelpere, blant andre den barske ferdemannen *Vidvandre* som egentlig er kongeætlingen *Aragorn*. Aragorn blir med dem videre, men kan ikke forhindre at Frodo gir etter for den sterke dragingen fra Ringen og tar den på seg, da de blir angrepet av de *svarte rytterne*. Dermed blir han usynlig for dødelige, men desto mer synlig for den onde åndekongen (kongen over de svarte rytterne), som stikker Frodo i skulderen med et forhekset sverd. Såret ville etter hvert gjort Frodo til en ånd som rytterne, helt i deres makt. Men alvefyrsten *Glorfindel* som kommer i møte med dem, setter Frodo på sin raske hvite hest, og slik kommer han unna de svarte rytterne og når frem til den legekyndige Elrond i tide.

På rådsmøtet i Elronds hus tar Frodo på seg oppdraget å gå den lange veien til Dommedags juv for å ødelegge Ringen. Han har først med seg et følge på åtte: de andre tre hobbitene, trollmannen *Gandalf*, Aragorn, en alv, en dverg, og *Boromir*, sønn av riksførstanderen i *Gondor*, det store riket som grenser mot Mordor og

kjemper en hard kamp for å holde de onde hordene tilbake. Følget drar gjennom *Morias miner*, dvergenes saler fra gammel tid, som nå er overtatt av orker og troll – og andre, enda uhyggeligere vesener. Gandalf kjemper mot en demonisk skikkelse og redder følget, men faller selv med demonen i avgrunnen.

Etter at de er kommet ut fra Moria flykter følget, nå uten Gandalf, fra orkene og kommer til *Lorien*, gullskogen, hvor alvedronningen *Galadriel* råder sammen med sin gemal. Derfra reiser de nedover elven *Anduin* i kanoer, til de når det stedet hvor veiene deler seg. Nå må de avgjøre om de skal dra mot øst, til Mordor, eller mot vest til *Minas Tirith*, Gondors hovedstad og Boromirs hjemby. Frodo vet at han må dra mot øst og ikke kan vente, men han er redd, og han vil ikke ta med seg noen av vennene sine på denne skjebnesvangre ferden. Boromir, som er en mann med makt og maktbegjær, prøver å ta Ringen fra Frodo. Frodo tar på seg Ringen for å komme unna, og tar en kano for å krysse elva og dra alene til Mordor. Men hobbiten Sam gjetter hva han har i sinne og kommer etter ham.

På andre siden av elven støter Frodo og Sam på *Gollum*, som tiltrekkes av Ringen og har fulgt etter Frodo på mye av ferden. De klarer å overmanne ham og tar han med seg. *Gollum* sverger ved Ringen at han skal hjelpe Frodo og være hans veiviser. Slik krysser de de fryktelige «*Dauemyrene*» og kommer til Mordors port. Men porten er strengt bevoktet. *Gollum* kjenner til en annen vei inn i Mordor og overtaler Frodo og Sam til å bli med ham. Nå kommer de igjennom det vakre landskapet *Ithilien*, hvor de treffer på *Faramir*, Boromirs yngre bror i spissen for en avdeling soldater fra *Minas Tirith*. *Faramir* utstyret dem med ekstra proviant, men advarer dem sterkt mot å ta den veien *Gollum* vil lede dem. Frodo ser imidlertid ikke noen annen mulighet, hvis han skal ha håp om å fullføre oppdraget.

Gollum forråder dem, og Frodo blir bitt av *Hutula*, et enormt edderkopplignende uhyre, i fjellpasset som fører inn til Mordors rike. Overbevist om at Frodo er død, tar Sam Ringen for å utføre oppdraget alene. Først da det kommer en flokk orker og tar med seg Frodo, får Sam vite at han ikke er død likevel. Han følger etter

orkene og klarer til slutt å befri Frodo fra tårnet hvor han sitter innesperret. Frodo får Ringen tilbake, og sammen legger de ut på den siste og vanskeligste delen av reisen, mot *Ildberget* og *Dommedags juv*.

En vei inn i det ukjente, hvor alle kjenner deg

RH er gjennomvevd av henvisninger til drømmer og gamle spådommer. Skjebnemotivet er sterkt tilstedeværende: Veien går foran deg, du er utvalgt til noe, drømmer peker hen mot det som skal skje. Frodo fikk Ringen på sin 33-årsdag (myndighetsalderen for hobbit!) da *Bilbo* dro bort fra *Hobbsyssel*:

«I flere år var han godt fornøyd og brydde seg ikke stort om fremtiden. Men uten at han var klar over det selv, begynte han mer og mer å angre på at han ikke hadde fulgt etter *Bilbo*. Iblant, og særlig om høsten, grep han seg i å tenke på villmarkene, og underlige syner om fjell han aldri hadde sett, kom til ham i drømme.»¹⁵

På vei mot det mørke landet møter Frodo på forskjellige skikkelser. Allerede før han har kommet ut av *Hobbsyssel* møter han på alver han aldri har truffet før. «Vær hilset Frodo!», roper anføreren. Alvene ser ut til å kjenne Frodo. De har sett ham, og har hørt om ham.

Veien ut i det ukjente går via *Frodos* barndomshjem, som nevnt er det på andre kanten av landet. Der beskrives følgende episode: Som gutt hadde Frodo flere ganger blitt tatt på fersk gjerning da han snek seg inn på bonden *Åmengs* eiendom på jakt etter sopp. Siste gangen gav bonden ham skikkelig pryl og fikk de digre sinte hundene sine til å jage ham. I alle år siden har Frodo holdt seg langt unna *Åmengs* gård på sine turer rundt i *Hobbsyssel*. Men nå er han og vennene jaget av svarte ryttere, og de går seg bort i skogen. Når de kommer ut i åpent lende, oppdager de at de er havnet på *Åmengs* jorde. Redselen for De svarte rytterne blekner et øyeblikk, i sammenlikning med minnet om bonden og de fryktelige hundene hans. Denne episodene er kanskje ikke veldig betydningsfull, men jeg nevner den fordi den er ganske typeisk for en indre utviklingsvei.

Gamle angster og ubehageligheter fra barndommen dukker opp. Opplevelser som har vært fortrent, kommer opp i bevisstheten og må bearbeides før man kan komme videre. Kanskje løser de seg opp av seg selv når man møter dem ansikt til ansikt?

Bonden Åmeng viser seg å være en hyggelig kar og hjelper Frodo å komme unna De svarte rytterne.

Senere får Frodo og vennene hans hjelp av Tom Bombadil, «den eldste», som også på merkelig vis kjenner til Frodo og reisen hans. Neste gang det blir virkelig farlig, er det Vidvandre som kommer til hjelp – også han er informert om Frodos navn og ærende. Slik fortsetter det gjennom store deler av reisen. Frodo drar ut i

en verden som ikke kjenner, men han *er kjent* og ventet der.

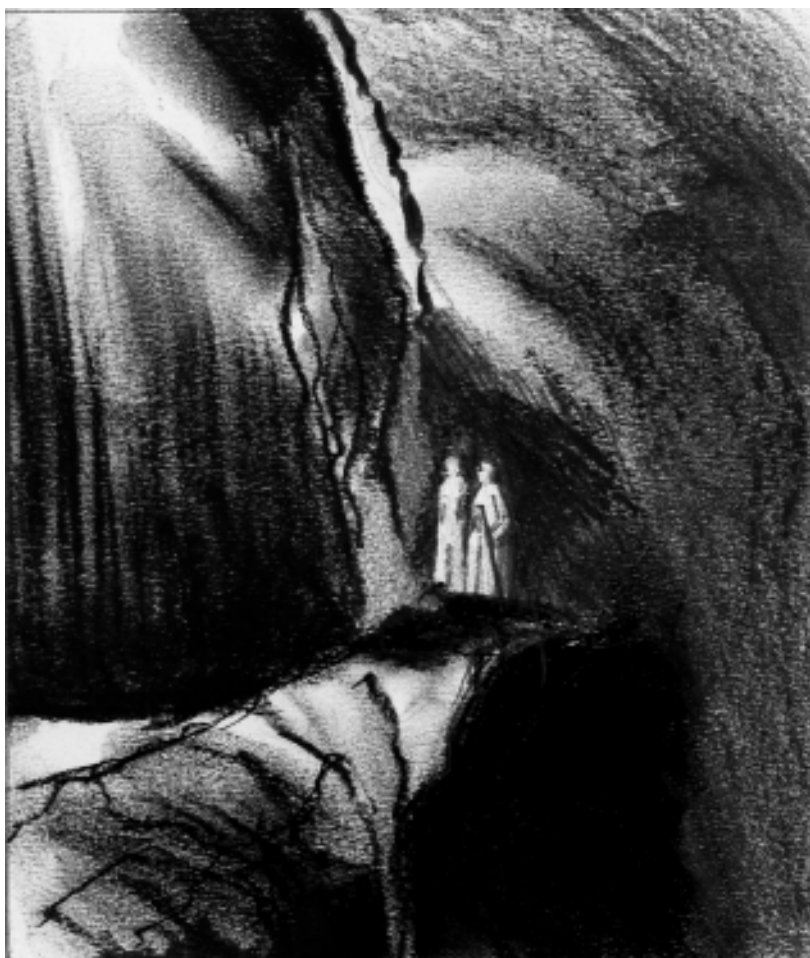
Det samme motivet er å finne i en rekke – ja i alle jeg kjenner – bøker med fantasi/eventyr-tema som er populære blant barn og ungdom, fra *Brødrene Løvehjerte*, til *Harry Potter*. Det er et eldgammelt mytisk motiv, men det spesielle ved den moderne versjonen er at historien fortelles fra den utvalgte perspektiv, ikke fra dem som venter på en frelser. Og hva formidler disse fortellingene som nesten alle foregår i en parallell virkelighet, enten den kalles Nangiala, Landet i det fjerne, Fantasia, Narnia eller Galtvort og Galtvang?¹⁶ De sier:

«Det finnes en *annen* virkelighet enn denne; der er det jeg egentlig hører hjemme. Jeg har noe å utføre der, noe bare jeg og ingen annen kan gjøre.» Appellerer denne tanken bare til en drøm man har som ung, eller bekrefter den en intuitiv anelse, eller til og med en dyp visshet – selv om mange glemmer den med årene?

Nå handler ikke *RH* om en parallell verden, dvs. den har ikke «vår virkelighet» som en ramme-fortelling om den egentlige fortellingen. Hele handlingen utspiller seg i en diktet verden. Men det er etter at Frodo har tatt skrittet ut av sitt hverdagsliv, ut av døren og ut på *veien*, at han kommer til den virkeligheten hvor han blir gjenkjent og hvor han etter hvert lærer seg selv å kjenne.

På det store «rådsmøtet i Elronds' hus» i Kløvendal, hvor alver, dverger og mennesker er samlet, forteller Boromir fra Minas Tirith om en drøm både hans bror Faramir og han selv har hatt. Drømmen inneholder en spådom og en befaling:

«Søk sverdet, det som var knekket; til Imladris er det brakt.

Og sterkere råd skal smis der
enn trolldom og Morgul-makt.
Et tegn skal du få som bevis der
på at dette er dommens tid:
se, Isildurs bane er vekket:
en halving står frem til strid»¹⁷

De første to linjene henspeiler på kongeætlingen Aragorn og hans stamfars sverd. «Isildurs bane» er en betegnelse på Ringen.¹⁸ «Halving» er menneskenes betegnelse for «hobbit». Boromir har lett etter Imladris (et annet navn på Kløvendal) og et svar på gåten i 110 dager før han kommer frem. Der får han se både sverdet som var knekket, Frodo og Ringen. Og han får høre de sterke råd som smis der, uttrykt av Gandalf:

«(...) så la dårskaperen være vår forkledning, et slør for øynene for Fienden! For han er meget vis og måler alt omhyggelig på sin ondskaps vekt. Men den eneste målestokk han kjenner er begjær, begjær etter makt; og etter den måler han alle hjerter. I hans eget hjerte er det ingen plass for den tanken at noen kunne gi avkall på slik makt, at vi skulle prøve å tilintetgjøre Ringen når vi først har fått den.»¹⁹

Hvem som skal gå denne veien hvor «hverken styrke eller visdom vil føre oss langt», synes å være forutbestemt – selv om det også blir fremstilt som et *frivillig* valg:

«Ingen svarte. Middagsklokken klemtet. Fremdeles var det ingen som sa noe. Frodo kikket på alle ansiktene, men ingen var vendt mot ham. Hele rådet satt med senket blikk, som i dype tanker. En dyp frykt falt over ham, som om han ventet på avsigelsen av en dom han lenge hadde forutsett og forgjeves hadde håpet ikke ville bli uttalt når det kom til stykket. (...) Endelig brøt han stillheten med en kraftanstrengelse, og han undret seg over sine egne ord, som om en annen brukte hans egen lille stemme. 'Jeg skal ta Ringen,' sa han, 'men veien kjenner jeg ikke.' (...) 'Om jeg har forstått rett alt det som jeg her har hørt,' sa Elrond, så tror jeg at denne oppgaven er du utsett til, Frodo; og at om ikke du kan finne en vei, er det ingen som kan det. (...) Men det er ei tung bær. Så tung at ingen kan legge den på noen annen. Jeg legger den ikke på deg. Men om du av egen fri vilje tar den på deg, da vil jeg si at du har valgt rett ...»²⁰

Elrond, den viseste av alvene, ser også ut til å kjenne Frodo. Etter det han har hørt, tror han Frodo er den rette til oppgaven. Men den som kjenner historien om ferden så langt, vet at Frodo har gjort flere nesten skjebnesvangre feiltrinn på veien. Han har hverken utført noen heltedåder eller tatt særlig kloke avgjørelser. Det er ikke opplagt hva Elrond har hørt som får han til å mene det han mener. Men så vet vi heller ikke hva som kreves –.

Frodo vandrer i en verden av vesener som ser ut til å kjenne ham bedre enn han kjenner seg selv. Han bestemmer seg for å gå med Ringen. Er det et fritt valg? Ut fra beskrivelsen oppleves det som mer forutbestemt enn fritt. Dette berører et vanskelig filosofisk og teologisk spørsmål, men er også et spørsmål om hvordan vi opplever at våre valg *blir til*. Vi kan si at en beslutning vokser, eller tar form i oss. Hvor kommer den fra? Balanserer ikke de viktigste, mest eksistensielle valg et sted mellom en total frihet og opplevelsen av at det er noe jeg *må gjøre*? Hvis vi likevel velger å ikke gjøre det, noe vi har frihet til, oppleves det som om vi har sviktet oss selv. Nå dreier det seg jo i vår del av verden sjelden om liv eller død, men kanskje om å våge noe som vi

ikke vet om vi kan klare – før vi har prøvd. Og hvis vi ikke prøver, lærer vi ikke våre egne krefter og muligheter å kjenne.

Å se det som er skjult

Hvilken ondskap er det egentlig Ringen representerer? Ja hvilken form for ondskap er det overhode tale om i *RH*. Det tydeligste er at det dreier seg om et ønske om makt. Makt over verden, makt over hærer og menn, makt over naturen.

Ringen selv er tvers igjennom ond, og kan ikke brukes til noe godt. Nettopp dette er jo et viktig poeng i historien: Et ondt middel kan ikke brukes til et godt formål. Målet heller ikke midlet. Moralene er absolutt. Ringen er laget for å få makt, og den får makt over den som bruker den. Bare tanken på den korrupperer. Dette kan ikke trekkes i tvil. Likevel tar Frodo av og til på seg Ringen. Riktignok er det oftest en ond tilskyndelse, et utslag av Ringens egen makt, men han bruker den også til å komme bort fra Boromir som overfaller ham. Og Sam tar på seg Ringen på grensen til Mordor, for å skjule seg for orkene og redde Frodo som er tatt til fange. Ved nærmere øyesyn er den altså ikke så entydig beskrevet. La oss se litt nærmere på Ringen og det riket den tilhører:

Det indre og ytre mørket i fortellingen viser til en hinsidig «nattverden» som eksisterer parallelt med den fysiske virkelighet hvor vi beveger oss. Denne hinsidige virkeligheten er «befolket» av spøkelser og ser ut til å være fullstendig behersket av Mørkets fyrste Sauron. Det fortelles at da Sauron for lenge siden ble slått og mistet Ringen, flyktet hans ånd og holdt seg gjemt «til hans skygge på ny tok form». Men da hans ånd på ny fikk legemlig form, ble han en stor trussel for de levendes verden. Ringen ser ut til å være et bindeledd mellom den fysiske sansbare verden og den hinsidige. Den gir bæreren tilgang til krefter og egenskaper som hører til i den hinsidige verden og som kan benyttes til å få makt i den fysiske verden. En slags svart magi altså. Men det vedkommende oppnår, har en høy pris:

«En dødelig som har en av De store ringene, han dør ikke, men heller ikke vokser han eller får mer liv;

han bare fortsetter, til hvert minutt blir en ulidelig evighet. Og dersom han ofte bruker Ringen til å gjøre seg usynlig, *falmer* han: til slutt blir han usynlig for godt og vandrer i tussmørket under den mørke makts blikk som hersker over Ringene.»²¹

Det var dette som hadde skjedd med de «svarte rytterne», ringskrømtene. De hadde vært mennesker som i begjær etter makt hadde latt seg besnære av ondskaper:

«De selv ser ikke lysets verden, slik vi gjør, men skikkelsene våre kaster skygger i deres bevissthet som bare solen ved middagstid kan viske ut; og i mørket oppfatter de mange tegn og omriss som er skjult for oss; (...) Og til alle tider lukter de blodet av alt levende; de higer etter det og hater det. Og det finnes også andre sanser enn syn og lukt. Vi kan føle når de er der – det tynget vårt sinn så snart vi kom hit, og før vi så dem; de føler oss enda mer skarpt. Og dessuten (...) trekker Ringen dem til seg.»²²

Da Frodo tok på seg Ringen, så han de svarte rytterne tydelig, som ellers bare var synlige fordi de hadde på seg kapper «for å gi sin tomhet form», og de kunne se ham: «Du var i den ytterste fare mens du gikk med Ringen, for dermed var du halvveis i skrømtverdenen selv», forklarte Gandalf etterpå.²³ Da Frodo var synlig for ringskrømtene, ble han såret av et forbannet sverd, og sverdsplinten som ble igjen i såret ville sakte men sikkert «visket ham ut» og gjort ham til et skrømt. Sverdhugget hadde altså en lignende virkning som Ringen, bare raskere. Foruten en lammende smerte og tiltagende kulde ble Frodos sanser gradvis forandret. Flere dager etter at han ble såret:

«(...) i dagens løp falmet alt rundt ham og ble spøkelsesgrå skygger. Han ønsket nesten natten velkommen, for da var verden ikke så grå og tom.»²⁴

Men noe ser han klarere enn de andre. Alvefyrsten Glorfindel kommer ridende i mot dem:

«For Frodo så det ut som om et hvitt lys skinte gjen-

nom rytterens kledning og skikkelse, som gjennom et tynt slør.»²⁵

Da Frodo igjen må flykte for de svarte rytterne, så han dem like tydelig som da han hadde på seg Ringen:

«De hadde kastet av seg de svarte hettene og kappene, og de var kledd i hvitt og grått.(...) De kalde øynene glitret, og de kalte til ham med forferdelige stemmer.» Men han så noe annet også: «(...) bak Rytterne som nølte på bredden, en skinnende skikkelse av hvitt lys (...)»²⁶

Han skjønner etterpå – når han er kommet til Kløvendal og er blitt leget – at den lysende skikkelsen var Glorfindel. Gandalf forklarer hvorfor det er slik:

«(...) de Vise blant alvene, Eldar-fyrstene fra hinsides det ytterste hav. De frykter ikke Ringskrømtene, for de som har bodd i De signedes rike, lever på samme tid i begge verdener, og mot både sett og usett har de stor makt. (...) Ja, du så ham (Glorfindel, min anm.) for et øyeblikk slik han er på hinsiden (...)»²⁷

Ringen hører, i likhet med ringskrømtene og Sauron selv, til i dette Skyggenes rike. Men også de høyeste blant alvene er altså tilstede der. Frodo ble reddet fra å ende som skrømt, men såret han fikk i skulderen, etterlater seg virkninger på godt og vondt som det mange ganger henvises til. En virkning er synlig for Gandalf:

«Men for trollmannens blick var det likevel noe ved ham som var svakt annerledes, liksom en anelse av gjennomsiktighet; og særlig ved den venstre hånden som lå oppå teppet. (Det var i venstre skulder han ble såret, min anm.) 'Men det er bare å vente,' sa Gandalf til seg selv, 'Han er ikke engang halvveis igjennom det ennå, og hva det skal bli av ham til sist, kan ikke engang Elrond forutsi. Det blir ikke noe ondt, tror jeg. Kan hende blir han som et glass fylt av klart lys, for slike øyne som har evnen til å se det.»²⁸

Hva det blir av Frodo til slutt, skal jeg komme tilbake til. Men senere på vandringen får vi høre at Sam ser det samme som Gandalf, og også lyset som kommer innen-

fra. Det ondes virkning på Frodo er altså ikke entydig ond. Et hint om på hvorfor det er slik, kom Gandalf med helt i begynnelsen av fortellingen. Frodo skjønte at han måtte beholde Ringen, uansett hva den kunne gjøre med ham selv, for å hindre at den kom til å gjøre skade. Ondskaper ville virke langsomt, sa Gandalf, om han beholdt Ringen med slike hensikter. Han bærer det onde med seg så det ikke skal ramme noen andre. Det dreier seg imidlertid om mer enn at ondskaper virker langsomt. Offerviljen blir til forvandlingskraft. Når det onde ikke finner noe gjenklang i Frodo, blir det med tiden forvandlet til «klart lys». En annen virkning nevnes under skildringen av ferden gjennom Morias miner:

«Skjønt knivhogget var blitt leget i Kløvendal, hadde ikke det stygge såret vært uten virkning. Sansene hans var blitt skjerpet, og han merket mer til ting som ikke var til å se. Et tegn på forandringen som han snart hadde lagt merke til, var at han så bedre i mørket enn noen av de andre, bortsett kanskje fra Gandalf. (...) Han merket vissheten om noe ondt som lå foran dem og noe ondt som fulgte etter; men sa ikke noe.»²⁹

Ikke fordi han ønsket det, men som et resultat av byrden han har tatt på seg, har altså Frodo kommet til å se «det som er skjult». Alvedronningen Galadriel sier det slik:

«(...) Men trass i dette er du Ringbæreren, en som har båret den på fingeren og sett det som er skjult, og synet ditt er blitt skarper. Du har merket hva som er i tankene mine, klarere enn mange som regnes for vise. Du så hans (Saurons) Øye som hersker over de Sju og de Ni. Og så du ikke også ringen på min finger og kjente den igjen? (Galadriel bærer en magisk ring, min anm.)»³⁰

I Galadriels rike Lorien blir det tydelig at Frodo – i motsetning til følgesvennen Sam – ikke er fascinert av magi. Han har ikke lyst til å se det Sam kaller «alvisk magi», men *merker* den overalt; i jorden og vannet og trærne. En dragnings mot det magiske blir ofte angitt som en grunn

til at så mange leser *RH*, men faktisk er boken full av advarsler mot magi, mot å ha befatning med noe man ikke har visdom og modenhet til å beherske. Sam får se i Galadriels speil, og angres på det. Pippin blir så fascinert av en magisk stein, en slags krystallkule, at han tar den fra Gandalf om natten, noe som nesten får katastrofale konsekvenser. Magiske gjenstander er farlige for de ukyndige, også om de ikke er laget for onde formål, slik Ringen er. Det er ikke Galadriels eller Gandalfs magiske evner Frodo er tiltrukket av, men deres visdom og opphøyde vesen. Dette er også en grunn til at han kan motstå Ringens makt så lenge. Ringen finner ikke noe feste og angrepspunkt i Frodo. Han ønsker ikke makt, og han har ingen trang til magi. Han beholder Ringen for at den ikke skal skade andre.

Likevel virker Ringen sakte men sikkert på Frodo og trekker ham mot skyggeverdenen. Det får vi et hint om når han vandrer gjennom «Dauemyrene». Der synes ansiktene til døde mennesker, alver og orker i kulpene, og spøkelsesaktige lys flakker over myren. Frodo ser på lysene og ansiktene og glir inn i en drømmeaktig tilstand, men Sam vekker ham opp og får ham med seg videre.

Tofølgesvenner

På sin ferd mot Dommedags juv har Frodo med seg flere følgesvenner. To av dem er særlig interessante i forhold til Frodo. Bare en er med ham absolutt hele veien og har stor del i hele fortellingen: gartneren Sam. Der hvor Frodo er, er Sam med og deler hans skjebne i den grad det er mulig. Formelt sett fremtrer Sam som Frodos tjener. Og det er han i høyeste grad. Sam drives av sin kjærlighet til Frodo – og til Gandalf, alver og alt som er vakert. Han beskrives som en person med mye sunt bondevett, men også med en dyp intuitiv forståelse. Han følger sitt hjerte, og hans hjerte viser seg å tenke veldig klart. Alven Gildor sa til Sam helt i begynnelsen at han ikke måtte forlate Frodo. Og det lover Sam; bare døden kunne få ham til å bryte det løftet.

Sam mister aldri oppdraget av syne: «Det er noe jeg må gjøre før alt er slutt.» Når alle brorskapet kommer i tvil om hvilken vei de skal ta, mot Mordor eller mot

Boromirs by Minas Tirith, og Frodo selv blir usikker, er det «klart som blekk» for Sam. Frodo har gått en tur for å tenke seg om, og Pippin har begynt å håpe at de kan overtale Frodo til å bli med til Minas Tirith:

«'Unnskyld at jeg sier det', sa Sam. 'Jeg tror ikke dere skjønner dere på herren min i det hele tatt. Han driver ikke og lurert på hvilken vei han skal gå. Klart han ikke gjør det! Hva er nå Minas Tirith godt for, uansett? For ham, mener jeg, (...) Men herr Frodo, *han* vet at han må finne Dommedags juv, så sant han greier det. Bare at han er *redd*. Nå som det er like før, er han rett og slett livredd. (...) Og det er ikke oss han tenker på heller, om vi blir med eller ikke. Han vet at det har vi tenkt. Det er en annen ting som plager ham. Hvis han greier å ta seg sammen til å dra, da vil han dra alene. Merk dere det! Når han kommer igjen, får vi problemer. For at han tar seg på tak, det er så sikkert som han heter Lommelun.'»³¹

Sammenlignet med Frodo er Sam en mer direkte og barnlig sjel. Han har en umiddelbar tro på alvenes, særlig Galadriels, makt som Frodo ikke ser ut til å dele på samme naive måte: Fra Lorien har Sam fått med seg et tau som alvene har laget. Dette fester han til en stubbe så de kan fire seg ned en fjellskrent. Når de er kommet ned, synes Sam det er fryktelig synd å la alvetauet henge igjen; kanskje er det Galadriel selv som har laget det. Som til avskjed rykker han i tauet, og – det kommer fallende ned. Frodo lurert på hva slags knute det er Sam har laget. Forurettet forteller Sam at tau og knuter, det er noe han har greie på. Men da må tauet ha røket. Sam blir enda mer forurettet over en slik tanke. Og tauet er helt uskadd:

«'Ja, da er jeg redd det må ha vært knuten,' sa Frodo. Sam ristet på hodet og svarte ikke. (...) 'Tro hva De vil, herr Frodo', sa han til slutt, 'men jeg tror nå det var tauet selv som slapp – da jeg ropte.'»³²

Leseren er aldri i tvil om at Sam har rett.

For hvert skritt Frodo nærmer seg Dommedags berg, tiltar Ringens onde makt – under påvirkning av

hans makt og vilje som har laget den, og hvileløst søker å få den tilbake. Når Frodo står i fare for å gli inn i en skyggeverden, som i Dauemyrene, når han krymper seg under Saurons onde øye og sin stadig tyngre byrde, er Sam hans forbindelse til den sansbare virkelighet. Sam mister aldri motet. Han fordriver det forferdelige monsteret Hutula. Han redder Frodo fra orkene. Han vekker Frodo fra hans mørke drømmer og får ham på

beina med oppmuntrende ord. Sam snakker om solen og om alvene og andre vakre og morsomme ting. Han gir Frodo mer enn sin del av mat og vann, og når Frodo ikke har krefter igjen til å gå, bærer Sam ham.

Den andre skikkelsen som følger Frodo mye av veien, er en uønsket følgesvenn: Smyagol–Gollum. Av alle de onde vesener som beskrives, er Gollum den mest interessante. Han er Frodos dobbeltgjenger og motbilde.³³ Det er opplagte paralleller mellom dem. Gandalf forteller at Gollum hørte til et hobbitfolk som bodde ved elven for flere hundre år siden:

«Blant dem fantes en familie med særligs stort ry, for den var stor og rikere enn de fleste. Den ble styrt av en stammor; og hun var streng og lærd i gammel visdom (...) Den mest nysgjerrige og vitebegjærlige i denne familien het Smyagol. Han var interessert i røtter og hvordan ting tok til (...) og han sluttet å se opp mot åskammene, eller bladene på trærne, eller blomstene som åpnet seg i luften; hos ham vendte hode og blick nedover.»³⁴

Smyagol «fikk» Ringen på sin fødselsdag; dvs han drepte sin venn i begjær etter den.³⁵ Frodo fikk Ringen på sin fødselsdag, da Gandalf overtalte Bilbo til å overlate den til sin arving.

Ringen gav Smyagol mulighet til makt. Men han ble også forhatt, og flyktet til slutt inn i mørke fjellhuler, hvor han gjemte seg for dagslyset og ruget over sin skatt i over 500 år. Under innflytelsen fra Ringens ondskap og sitt eget umettelige begjær, ble Smyagol forvandlet til Gollum, et fryktelig, inntørket vesen med utstående øyne og spisse tenner. Han snakker om seg selv i tredjeperson eller i flertall. Han snakker hele tiden til Ringen, «sin kosteligste». En dag mistet han Ringen, og Bilbo fant den. Slik kom Gollum etter hvert ut av hulene for å lete etter Ringen, og begjæret etter den fyller hele hans bevissthet.

Gollum har fulgt Frodo som en skygge nesten hele veien, og leter etter en mulighet til å ta Ringen tilbake. Frodo først bare aner at noe er der, han gjetter etter hvert hvem det er, men sier ikke noe. Etter at Frodo og Sam har forlatt brorskapet og krysset elven og fjellene

på østsiden, møter de Gollum ansikt til ansikt og klarer å fange ham. Han skriker fryktelig når han blir bundet med tauet som Sam og Frodo har fått fra alvene, for han tåler ikke noe som er alvisk. Frodo synes synd på ham og leter etter en annen måte å ufarliggjøre det onde vesenet. En merkelig episode er beskrivelsen av hvordan Frodo «temmer» Smyagol–Gollum. Gollum foreslår selv at han skal sverge ved Ringen:

«Et øyeblikk syntes det Sam at husbonden hans hadde vokst, og Gollum krympet: en høy, streng skygge, en mektig fyrste som skjulte sitt lys i en grå sky, og ved føttene hans en liten, klynkende hund. Og likevel var de to på en måte i slekt og ikke fremmede for hverandre, de kunne nå inn til hverandres sinn.»³⁶

Eden holder ham fast til han finner en måte å omgå den.

Etter at Gollum er temmet, er han Frodos veiviser på veien inn i mørket. Men han er ikke bare en veiviser i fysisk forstand; han er en levende påminnelse og advarsel. Gollum er slik som Frodo vil bli hvis han gir etter for Ringens besnærende makt. Han speiler en side ved Frodo som vokser under Ringens påvirkning.

Frodo synes synd på Gollum, fordi han vet hva som piner og plager ham. Gollum er fylt av hat mot alt og alle: Aragorn som fanget ham tidligere, Gandalf som har forhørt ham, og alvene som har holdt ham fanget, skjønt alle disse har vist ham vennlighet. Han hater Bilbo som tok Ringen, og Sauron som vil ha den tilbake og hjemsøker ham. Han hater og forakter orkene, og frykter og hater Hutula, edderkoppmonsteret som han likevel forråder Frodo til, i håp om slik å få Ringen tilbake. Den eneste som i alle fall Smyagol-siden av Gollum ikke hater, er Frodo. Kanskje kjenner også Gollum Frodo igjen som den han selv kunne ha vært?

Frodo vet at Gollum er forrædersk, men velger å følge ham og stole på ham, fordi han ikke ser noen annen mulighet. Sam og Gollum går dårlig sammen. Sam er særdeles mistenksom overfor Gollum – med god grunn. Og han synes ikke synd på ham. Gollum sanser denne mistenksomheten, og har dessuten dårlig samvittighet, så han hater Sam desto mer.

Med disse to umake følgesvennene vandrer Frodo

mot sin skjebne. Sam holder ham i kontakt med lysets verden; Gollum speiler hans nattside. Bare Frodos autoritet gjør at de ikke tar livet av hverandre. Men Gollum har en større rolle å spille enn som så. Hans og Frodos skjebne er bundet til hverandre, dvs begge skjebne er bundet til Ringen.

Nivåer av forsakelse

Kampen mellom det gode og det onde foregår og avgjøres i det indre, i sjelen, eller hjertet som det ofte er henvist til. Det ondes sterkeste våpen er frykten og håpløsheten som lammer viljen. Det kreves en indre kamp – en voldsom viljesanstrengelse – for å overvinne frykten, reise seg opp og kjempe seg videre.

I begynnelsen av fortellingen er mørket noe man hører om, og opplever i sitt indre, mens det kan være en kontrast mellom det indre og det ytre, som da Frodo første gang fikk vite at det var Saurons Ring han hadde i sin besittelse. Han stirret inn i ilden på peisen og tenkte på det fryktelige ildberget. Så kom han til seg selv igjen da Gandalf snakket til ham:

«Til sin forbauselse oppdaget han at det ikke var mørkt, og at ut gjennom vinduet kunne han se den solskimrende dagen.»³⁷

Men etter hvert faller det indre mørket sammen med et ytre fysisk mørke, som i denne beskrivelsen av mørket i fjellhulen som leder inn i Mordor:

«Ikke siden Morias mørke ganger hadde Frodo og Sam følt slikt mørke, og om mulig var dette dypere og tettere. Der var det luftninger og ekko, og en fornemmelse av åpent rom. Her var luften stillestående og tung, og all lyd falt død til jorden. Det var som de var omgitt av svart damp, som var oppstått av selve mørkets substans; når en pustet den inn, blindet den ikke bare øynene, men sinnet, slik at selv erindringen om farger, om former, om lys av enhver art bleknet for tanken. Natt var det som hadde vært og alltid skulle forbli, natten var alt.»³⁸

Ikke bare beveger man seg mot mørke steder, men den ondes makt blir så stor at han kan formørke himmelen. Mennesker og hobbitter våkner til en dag hvor solen ikke står opp. Det blir ikke dag mer. Mørket, det indre og ytre som nå bare er to sider av samme sak, blir malt ut i tydelige bilder. Alle ondskapens krefter samler seg til et siste slag.

Noen kan synes fortellingen er unødvendig lang, og at det stadig skjer ting som drar den ut. Det kan være, men lengden tjener en hensikt. Noen sjelelige prosesser tar lang tid og blir mer troverdig når leseren får en følelse av tid. Frodos vei er en suksessiv nedstigning: dypere og dypere ned i mørket og mot et stadig større offer, til han har mistet alt. På denne veien er det tydelig identifiserbare trinn. Men alle inneholdes i den første beslutningen, i beredvilligheten til å ta på seg sin skjebne uansett hvor den vil føre ham.

Allerede før han reiste, så Frodo for seg at han aldri ville komme tilbake, og han tenkte å dra alene. Men en ting er å si seg prinsipielt villig til å gjøre det som kreves, når du ennå ikke vet hva det innebærer, noe annet er å realisere det. Hvert trinn, hvert offer må realiseres der og da – et skritt ad gangen. Neste trinn var råds møtet i Kløvendal. Der var Frodo i stand til å ta en ny beslutning: å dra med Ringen hele veien til Mordor og Dommedags berg. På råds møtet fikk han også utpekt 8 følgesvenner. Den tredje beslutningen er å virkelig dra over elven og til Mordor – alene. For tredje gang stilles Frodo overfor det samme valget. Igjen holdes det oppe en mulighet for å dra en annen vei. Og nå er mørket mye nærmere og mer reellt. Å bestemme deg for å gjøre noe en gang i fremtiden, er en ting. Å realisere beslutningen når du står overfor din egen dypeste angst, er noe annet. Frodo har sett Boromir bli vanvittig av begjær etter Ringen – det får ham til å bestemme seg i en fart:

«Nå skal jeg gjøre det jeg må (...) Ringens ondskap er allerede i virksomhet i vårt eget følge, og Ringen må vekk fra dem før den gjør mer skade. Jeg går alene. Noen kan jeg ikke stole på, og de jeg stoler på, er meg for kjære (...)»³⁹

Nå er valget definitivt. Det er siste gangen Frodo overveier om han skal dra til Mordor eller ikke. For å komme til Mordor må han krysse elven Anduin. Etter dette avgjørende skrittet er det altså at Frodo møter Gollum, sin dobbeltgjenger, ansikt til ansikt. Møtet med Gollum viser at Frodo har vokst i visdom og autoritet siden han dro hjemmefra, og er avgjørende for utfallet av hele oppdraget, som vi skal se senere.

Frodo slapp likevel å dra alene over elven; Sam kom etter. Etter denne uventede gleden er veien videre en vei inn i mørke og forsakelse. Det neste trinnet er en smertefull frigjøring:

Da Gandalf falt ned i avgrunnen i Moria, trodde alle at han var borte for godt. Nå har følgesvennene og leserne den glede å se Gandalf vende tilbake. Frodo og Sam vet det ikke, men tar sin sorg med seg på hele resten av ferden. Ikke nok med det: Når de møter Faramir, Boromirs bror, og får vite at Boromir er død, frykter Frodo at de andre vennene også er drept, og at Sam og han er de eneste som er igjen av hele brorskapet. Noen dager senere ser Frodo at ringskrømtenes konge rir ut fra Mordor med en stor hær, og han forstår at denne hæren antakelig vil avskjære Faramirs lille tropp før de når tilbake til Minas Tirith. Da blir han overfalt av en følelse av desperasjon og tanken på at han kommer for sent; selv om han skulle klarer å gjennomføre oppdraget, vil det ikke være noen igjen å fortelle det til. Det vil være forgjeves. Men han overviner svakheten og kommer ut med en ny erkjennelse:

«(...) det han hadde å gjøre, det *måtte* han bare gjøre, så sant han kunne, og om Faramir eller Aragorn eller Elrond eller Galadriel eller Gandalf noen sinne fikk vite om det, hadde ikke noe med saken å gjøre.»⁴⁰

Denne erkjennelsen er både en frigjøring og en renselse. Det er et vesentlig moralsk poeng at mål og

middel ikke kan skilles. Er en handling ond, blir den ikke god om den er motivert av en «god» hensikt. Ringen er ond og må ødelegges. Det er Frodos oppgave. Det er handlingen selv som er viktig. Frodo har aldri villet oppnå noe for seg selv. Han håper å redde sitt hjemsted og sine venner. Nå vet han ikke lenger hvem han kan redde. Han vet på sett og vis ikke lenger hva som er hensikten. Bare dette blir igjen: å gjøre det du må, fordi det er sant. Ingen kan rose deg om du klarer det, ingen klandrer deg om du ikke gjør det. Bare du selv.

Gjennom den spennende og betagende historien om Frodos og Sams vandring mot Dommedags berg trer det frem bildet av en renselses- og dødsprosess, som den kan kjenne igjen – om ikke i enkeltheter, så i opplevelsen av tap – som har gjennomgått en dyp krisepreget erkjennelsesprosess i sitt eget liv. Her er videre trinn på Frodos vei som jeg synes trer tydelig frem i denne forbindelsen:

1. Han blir fratatt alle klærne – blant annet en kostelig brynje som han hadde fått av Bilbo og en kappe fra Galadriel – og må gå med fiendens klær. Når Sam klarer å befri Frodo fra fangenskapet hos orkene, er han helt naken, og må kle seg i noen filler tatt fra døde orker.

2. Frodo og Sam kvitter seg med alt unødvendig de bærer på:

«Frodo så mot berget igjen. 'nei', sa han, 'det er ikke mye vi trenger på veien dit. Og ingen ting når vi først kommer frem'»⁴¹

«Alt unødvendig» betyr i praksis alt de har tatt med hjemmefra. Dessuten orkeutstyret: hjelm sverd og skjold, og mesteparten av orkeklærne.

3. Frodo har ikke bare mistet klær og utstyr som kunne beskytte ham, han har mistet minner og forestillinger som kunne beskytte sinnet mot Ringens makt. Han begynner å se den for seg hele tiden, som et hjul av ild:

«(...) Ikke hvordan mat smaker, ikke hvordan vann kjennes, ikke hvordan vind lyder, ikke et minne om tre eller gress eller blomst, ikke et bilde av måne eller stjerne har jeg igjen. Jeg er naken i mørket, Sam, og det finnes intet slør mellom meg og hjulet av ild. Jeg begynner å se det selv med våkne øyne, og alt annet falmer'»⁴²

4. De har ikke mer vann. Den siste del av vandringsen mot Dommedags berg er en ørkenvandring. Det står om Sam – for vi følger siste del av vandringen fra Sams perspektiv – at den siste natten strømmet minner om vann: «gjennom alle hans tanker: hver bekk eller elv eller kilde han noensinne hadde sett (...), danset og bølget som en smerte bak de blinde øynene».⁴³

5. Frodos fysiske krefter er slutt, og Sam bærer ham! oppover Berget. Alle Frodos krefter går med til å motstå Ringens voksende kraft.

Ringens representerer et stadig angrep på Frodos bevissthet. I det mørke golde landet, under innflytelse av Saurons onde øye, mens han skritt for skritt nærmer seg Dommedags juv, hvor Ringen en gang ble smidd, blir Ringen stadig sterkere og tyngre, og Frodo svakere. Han går ikke bare inn til ondskapens hjerte rent fysisk, men også sjelig, kanskje er begrepet 'åndelig' på sin plass her. Vi er forlenget kommet til et punkt hvor

Frodos vei overskrider det forfatteren vil eller kan beskrive innenfra. Foruten noen få glimtvis utsagn som det over, blir Frodo bare beskrevet utenfra, slik Sam ser ham. Derimot får vi innsyn i Sams tanker og følelser. Derfor kan man også oppleve at det er *Sam* som er helt en i fortellingen.

Siste del av Frodos vei er vanskeligere å gripe, den er en mystisk innvielse. En vanlig måte å tolke *RH* er å se Frodo som en slags Kristus-skikkelse. Det passer bare til en viss grad; han er likevel mer som en av oss. For også mennesker gjennomgår erfaringer som vanskelig lar seg beskrive med vanlige ord. Frodo er lik et menneske som i Kristi ånd overskrider det som strengt tatt er mulig – som en middelaldersk helgen.

Frodo går inn mot ondskapens hjerte, samtidig bærer han ondskapen med seg. Hva er det egentlig han bærer på? All verdens begjær etter makt. Ringens illusjon er en illusjon om en lettvinnet løsning: bare ta på seg Ringen og forsvinne. Eller bruke Ringen for å vinne krigen, en tilsynelatende lett seier. Den hen-

vender seg til ønsket om å gjøre noe stort, å bli noe stort; edle mål kan tilsynelatende realiseres ved hjelp av den. Slik fikk i sin tid begjæret etter Ringen overtaket på Boromir så han prøvde å ta den fra Frodo:

«(...)Han risset opp planer for store allianser og strålende seire som skulle komme; og han tvang Mordor i kne og ble selv en mektig konge, rettsindig og vis.»⁴⁴

Sam opplevde en lignende illusjon da han bar med seg Ringen over grensen til Mordor. Han så seg i fantasien som en helt, som beseiret fienden. Og fristelsen appellerte til noe av det som sto ham nærmest; hans kjærlighet til alt som vokser:

«(...) Og siden rullet alle skyene bort, og den hvite solen skinte, og på hans befaling ble Gorgoroths dal

Ringen henvender seg
til ønsket om å gjøre noe
stort, å bli noe stort;
edle mål kan tilsynelatende
realiseres ved hjelp
av den

en fruktbar hage av blomster og trær. Alt som skulle til, var at han satte Ringen på seg og tok den som sin, så kunne alt dette bli virkelighet.»⁴⁵

Boromirs bror Faramir ville på sin side ikke røre Ringen «om den lå langs landeveien», for han ønsket seg ikke en slik seier som man kan få ved hjelp av fiendens våpen, ikke engang om det skulle være den *eneste* utveien.

Denne kraften er det Frodo går rundt og bærer på. Det står aldri beskrevet at Frodo opplever en slik hildring som f. eks Boromir eller Sam. Det er noen ganger beskrevet at han følte en tvingende trang til å sette på seg Ringen, oftest når noen av De svarte rytterne var i nærheten. Etter hvert gjennomskuer han impulsen som noe som kommer utenfra, slik det er beskrevet da han så kongen over De svarte rytterne ri ut av sin borg:

«Frodo ventet, lik en fugl når slangen nærmer seg, ute av stand til å røre seg. Og der han ventet, merket han på ny, og sterkere enn noen gang før, befalingen om å sette Ringen på fingeren. Men enda så voldsomt presset var, denne gangen følte han ingen trang til å gi etter. Han visste at Ringen bare ville forråde ham, og at selv om han tok den på, ville han ikke ha makt til å stå imot Morguls konge – *ikke ennå* (min utheving). Denne gangen fant ikke befalingen noe tilsvarende i hans egen vilje, og det skjønt redselen knuget ham; nå følte han bare at det som hamret mot ham, var en veldig kraft utenfra.»⁴⁶

De to ordene «ikke ennå» virker nesten malplassert i sammenhengen. Jeg tolker dem som en antydning om noe som ulmer i Frodos bevissthet. De har ingen direkte referanser ellers i fortellingen.

Av enkelte episoder skjønner vi at Frodo på en måte er vokst sammen med Ringen. Da viser han seg som to personligheter. Ved siden av sitt eget jeg har han en side som er helt behersket av Ringens makt og til forveksling ligner på Gollum. Ringen blir etter hvert så tung at Frodo blir bøyd mot jorden. Men da Sam tilbyr seg å bære Ringen for ham:

«Det kom et vilt lys i Frodos øyne. 'Hold deg unna! ikke rør meg!' ropte han. 'den er min, sier jeg. Vekk med deg!' Hånden forvillet seg mot sverdhjaltet. Men så endret stemmen seg plutselig. 'Nei, nei Sam.' sa han bedrøvet. 'Men du må forstå. Det er min byrde, og ingen annen kan bære den. (...)Jeg er nesten i dens makt nå. Jeg kunne ikke gi den fra meg, og hvis du prøvde å ta den, ville jeg bli gal.'»⁴⁷

Den indre kampen gir seg fysiske utslag. Frodos ene hånd famler stadig etter Ringen, men så griper hans egen vilje inn og trekker hånden tilbake igjen. Så halvt kryper, halvt bæres Frodo opp det siste stykket. Inn i ondskapens hjerte: «På Dommedags berg skal dommen falle.»

«Dommedags berg» heter i originalen «Mount Doom». «Dommedags berg» er sikkert en god oversettelse, men dekker ikke helt. Det engelske ordet 'doom', kan bety dom, men det kan også bety 'skjebne' ofte i betydningen 'ulykkelig skjebne/undergang'. Og når Frodo snakker om sin 'skjebne', er det en oversettelse av 'doom': «You can't come between me and this doom». Mount Doom er også skjebnens berg. Der hvor dommen faller, den avgjørende prøven. Ser vi ikke alle frem mot et Mount Doom? Jeg tenker ikke nødvendigvis på Dommedag i den kristne tradisjonen, men på den enkeltes skjebneøyeblikk. Et øyeblikk som er avgjørende, hvor det skal prøves om du holder eller ikke.

Frodo holder ikke. Her, i det avgjørende øyeblikk, på slutten av den lange ferden brister det eneste han har igjen, hans egen vilje – og forstand, og han gir etter for Ringens makt. Han erklærer den for sin egen og tar den på seg. Han forsvinner for Sam og er overlatt til sin Gollum-side. Det er det siste trinnet av nedstigningen, det siste offeret.

På Dommedags berg skal dommen falle. Ja slik kan det se ut. Men så viser det seg at det avgjørende øyeblikket ikke er nå. Det har funnet sted tidligere. For nå er Frodo overgitt. Han har mistet seg selv og har ingen mulighet til å reise seg. Det har ligget i sakens natur fra begynnelsen at Frodo ikke kunne kaste Ringen. Han kunne ikke engang kaste den i peisen hjemme i Hobsyssel. Det er noe helt annet det kommer an på:

Nåde

«Så synd at ikke Bilbo spiddet den avskyelige skapningen (Gollum, min anm.) da han hadde sjansen til det!», sa Frodo til Gandalf da han første gang fikk høre om hva slags ring det var han hadde, og at Gollum hadde satt Sauron på sporet av ham. Og Gandalf svarer:

«'Synd? Det var det at han syntes synd på ham som holdt ham tilbake. Medynk og barmhjertighet: å ikke slå til når du ikke må. Og han er blitt vel belønnet, Frodo. Du kan stole på at når han har fått så liten skade av ondskapsen, og unnslett den til slutt, er det fordi han begynte som Ringens eier på den måten. Med medynk. (...) For selv de meget vise kan ikke se hvordan alt skal ende. Jeg har ikke stort håp om at Gollum kan bli leget før han dør, men en mulighet er det. Og han er vevet sammen med Ringens skjebne. Mitt hjerte sier meg at han ennå har en rolle å spille, på godt eller ondt, før enden er nådd; og når den kommer, kan Bilbos medynk komme til å avgjøre manges skjebne – ikke minst din'»⁴⁸

Da Frodo traff Gollum, syntes han synd på ham, og lot ham leve, selv om han var farlig. Men Sam syntes ikke synd på ham og skulle mer enn gjerne sett ham død. Hele tiden etter at Gollum forrødte Frodo til Hutula, har Sam tørstet etter hevn, for Frodos skyld. Sam tenker ikke på seg selv og sin egen sikkerhet, han vil beskytte Frodo mot Gollums ubendige begjær etter Ringen. Men ting er ikke alltid slik de synes. Det er ikke Gollum som representerer faren for Frodo nå. På slutten av ferden, når de er nesten oppe på fjellet, er Gollum i Sams vold. Han er nå avkrefte og utmagret etter den lange ferden, hvor han har fulgt etter Frodo og Sam på avstand. Gollum har nettopp overfalt Frodo, og Sam har sverdet:

«Rettferdig ville det være å drepe denne svikefulle, morderiske skapningen, rettferdig og mangfoldig fortjent; for ikke å snakke om at det så ut til å være det eneste trygge. Men dypt i hjertet var det noe som holdt ham tilbake; han kunne ikke slå i hjel dette vesenet, som lå der i støvet, fortapt, ødelagt, fullsten-

dig knust. Han hadde selv båret Ringen, om bare for en kort stund, og nå hadde han en blek anelse av pinen som fylle Gollums innskrunpede sinn og kropp (...)»⁴⁹

For første gang synes Sam synd på Gollum – og han lar ham leve.

Nå står Frodo på randen av avgrunnen, Dommedags juv, usynlig for Sam, men Mørkets fyrste ser ham endelig, og verden vipper på randen av undergangen. På slagmarken utenfor Mordor slår Gandalf staven i bakken, for «Dette er dommens time.» Frodo har gått så langt han kunne. Men det er jo ikke langt nok! Hvor skal redningen komme fra? Sam kan ikke påvirke Frodo eller snakke ham til fornuft, men hans siste handling avgjør Frodos skjebne:

For hjelpen kan bare komme fra Gollum. Han kastet seg over Frodo og klarer å ta Ringen fra ham ved å bite av fingeren som den sitter på. Men han snubler og faller selv med Ringen ned i avgrunnen. Og Frodo er frelst:

«(...) blek og utmattet, men seg selv igjen; og i øynene hans var det fred nå, hverken dirrende vilje eller galskap eller frykt. Hans byrde var tatt fra ham.»⁵⁰

Når Frodo har mistet alt, når til og med minnene om en tilværelse er borte, når den siste maten er spist og det siste vannet er drukket, når de siste kreftene er brukt opp, når den siste streng av vilje må gi tapt, når Frodo har mistet det siste som var igjen av ham selv, da er det bare en ting som kan redde ham og gi ham tilbake til seg selv: nåde. Og det er bare et vesen som kan formidle den. Det ynkeligste og mest svikefulle av alle vesener i fortellingen. Hele boken, alle fortellingene som løper sammen, bygger opp til dette øyeblikket. Så legg merke til hva det er som er det avgjørende! Det kreves ikke mer av noen enn de kan klare. Når det ser ut til at Frodo har sviktet, er budskapet: Du har klart det! Den egentlige prøven var Gollum.

Hvis Frodo hadde drept Gollum, ville han Gollum! Dvs. han ville blitt overlatt til sin Gollum-side for alltid. Nå skjer det noe annet. Gollum blir middel for

nåden. Han tar med seg Ringen, byrden, det tvingende, ned i avgrunnen. Og Frodo får seg selv igjen, et lutret, forvandlet selv.

Forvandling

Saurons rike er falt. Tårnene raser sammen og jorden revner og ildberget sender ut strømmer av lava og aske. Frodo og Sam er fanget midt i ødeleggelsen og har bare en liten tid å vente før de blir oppslukt av den strømmende lavaen. Fortellingen kunne endt der, og det ville likevel vært en lykkelig slutt.

Men dette er et eventyr, og de blir selvfølgelig reddet. Redningen må nødvendigvis komme ovenfra, fra ørn-

ene som har reddet Gandalf flere ganger. Resten er epilog. En lang en, og betydningsfull, for den forteller hva det ble av Frodo da alt var over.

Enda mer enn under vandringen ned i mørket ser vi nå Frodo på litt avstand. På samme måte som f. eks Gandalf. Det er ikke Frodo som våkner opp til en ny lys verden og oppdager at Gandalf likevel ikke er død; det er Sam. Frodo er tilsynelatende seg selv igjen. Han får til og med tilbake alvekappen og sølvbrynjen som ble tatt i fra ham da han var fanget av orkene. Det eneste tegnet på en forandring er ytringen: «Jeg ønsker meg ikke lenger noe sverd.»

Hva har skjedd med Frodo som følge av hans byrde og offer? Forandringen har kommet gradvis, under hele vandringen. Da Gollum falt med Ringen i Dømedags juv, ble forvandlingen endelig. Frodo har gradvis blitt mer stille og taktsom. Han uttaler seg ikke forhastet, men når han sier noe, er det med en langt større autoritet enn tidligere. Med den største selvfølgelighet snakket han med alvedronningen Galadriel i Lorien. På hjemveien viser det seg at Frodo likevel ikke er den samme, forandringen har flere sider. Den første virkningen vi hører om, og den som leseren lettest legger merke til, er av negativ art. Sårene som Frodo har fått, lar seg ikke lege helt:

«Det finnes ingen egentlig vei tilbake. Jeg kan komme til Hobsyssel, men det kommer ikke til å se ut som før; for jeg er ikke som før. Jeg er blitt såret av kniv, stikk og tann, og en langvarig byrde. Hvor skal jeg finne hvile?»⁵¹

Men det er en annen forandring, som ikke er så iøynefallende, og den nevnes bare en gang. Hobbitene har nettopp tatt avskjed med Gandalf og nærmer seg sitt eget land:

«Ja ja, så er det oss igjen da, vi fire som la

ut sammen,' sa Munti. 'Vi har reist fra dem alle, den ene etter den andre. Det er nesten som en drøm som løser seg langsomt opp.' 'Ikke for meg,' sa Frodo. 'For meg er det mest som å sovne igjen.'⁵²

Da Frodo startet på sin vandring, kom han til en verden hvor han var kjent og ventet. Til å begynne med var det kanskje som en drøm også for ham. Men underveis har forholdet mellom drøm og våken tilstand blitt snudd helt om. Han har vært våken, og det viser seg at han ikke klarer å sovne helt igjen. Også hjemme i Hobsyssel foregår det dramatiske ting som virkninger av krigen utenfor. Hobsyssel er overtatt av skurker og røvere som ennå ikke vet at Saurons rike er falt. De hjemvendte hobbitene får i stand et opprør mot okkupantene, men Frodos hovedoppgave blir «å hindre at hobbitene i sin vrede slo i hjel de av fiendene som hadde kastet fra seg våpnene.» Når alt er over, viser det seg at Frodo ikke hører riktig hjemme der lenger. Han trekker seg mer og mer tilbake og blir heller ikke sett på som en helt slik som de tre andre. Det er ingen uten Sam som skjønner hva Frodo har gjort. I motsetning til i den virkeligheten hvor han har beveget seg det siste året, er det ingen som *kjenner* ham «hjemme».

Gjennom sitt offer har Frodo steget til et høyere trinn av tilværelse, det trinnet som de vise alvene og Gandalf står på. Han har sett det som var skjult og tilegnet seg den visdommen som forstår betydningen av nåde. Men denne utviklingen har samtidig gjort ham uskikket for en tilværelse i hjemlandet, og i Midtgard overhode. Offeret innebærer også dette: å aldri komme tilbake.

Etter at krigen mot Sauron er slutt og Ringen er ødelagt, mister også alvenes magiske ringer sin kraft, og alvenes tid i Midtgard er over. Det samme gjelder for trollmannen Gandalf. De reiser over havet mot det ytterste Vest, og Frodo reiser med dem.

Avsluttende kommentar

For å forstå hvordan en fortelling som *Ringenes Herre* kan få en slik stor appell, kan det være interessant å se på hvordan forfatteren J R R Tolkien selv ser på det å skrive

eventyr. I essayet *Om eventyrfortellinger*⁵³ utformer han det som er blitt kjent som «sub-creation-teorien». Diktning er for ham medskapelse, en videreføring av skaperverket.

Tolkien nekter å gå med på at myter er løgner eller rent oppspinn, selv om de er skapt av mennesker. De er heller ikke symboler eller allegorier. De har sin egen virkelighet, som likevel ikke er adskilt fra vår virkelighet. Fantasiens verden, «Eventyrland» har sine egne lover som ikke er vilkårlige. Eventyrene har elementer som overskrider naturlovene, magi, og de kan ha skikkelser som vi ikke møter i den sansbare verden, men det er ikke tilfeldig hvordan vesenene handler. Logikken i Eventyrland er ikke en annen enn i den fysiske verden. Men den er utvidet. I eventyrene er det en moralsk lovmessighet som styrer. Det er f.eks. en «naturlov» i Eventyrland at det gode skal vinne til slutt.

Eventyr er veier tilbake til menneskets opprinnelse, en mulighet til å flykte fra en virkelighet hvor vi etter vårt innerste vesen ikke er hjemme. Tolkien bruker ordet «flukt» i en positiv betydning. I epilogen til essayet betegner han «fortellingen om Kristus» som en sann myte, og gir dermed myter og eventyr en høyere status. For de kan på sitt beste være «et fjernt ekko eller gjenskinn fra *evangelium*».

Denne beskrivelsen av eventyret passer særdeles godt på *RH*. For hvordan blir altså det onde overvunnet? Ved *offer*, ved å holde fast på det sanne, uavhengig av om det er håp om å vinne. Ved å gi avkall på makt, ved å ikke falle for fristelsen til å bruke det onde middelet. Ved kjærlighet og selvoppofrelse, og ved *nåde*. *Offer* og *nåde*! Det er det fortellingen handler om fra ende til annen. Betydningen av offervilje er klart helt fra begynnelsen. Den fulle betydningen av å vise nåde trer ikke frem før på slutten. Det evangeliske i *RH* ligger særlig i den plutselige overraskende vendingen når Gollum faller ned i ilden med Ringen. I et glimt blir hele sammenhengen åpenbar, for Frodo og Sam – og for leseren. Nåden er en høyere visdom enn offeret. Frodo bærer det onde, representert ved Ringen, med seg og er slett ikke i stand til å kvitte seg med det. Mount Doom er også erkjennelsens øyeblikk. Når Frodo har sunket så dypt ned som det er mulig å komme, er det

bare nåde som kan redde ham. Derfor blir han også i stand til selv å vise nåde.

Gjennom hele fortellingen er Frodo nesten irriterende pessimistisk. Han uttrykker knapt noe som helst håp om å klare å fullføre oppdraget. Men hvis man skal se realistisk på saken, så er det jo et helt umulig oppdrag. Frodo *vet* at det langt overskrider hans evner og krefter. Likevel går han. Han tar et skritt om gangen og tenker minst mulig på de neste. Når han er nødt til å tenke lengre frem, uttrykker han seg i dystre vendinger. For det trenges et mirakel, og Frodo forlanger eller forventer ikke det. Han bare gjør sin del, så langt hans krefter rekker.

Man *kan* sammenligne Frodo med Kristus som bærer Korset, som blir forlatt av Gud og går helt ned i Dødsriket for å overvinne døden en gang for alle. Eller man kan sammenlikne Frodos vei med menneskets vei etter døden. Vandringen gjennom Mordors ørkenlandskap minner meg om beskrivelser av skjærsilden. Og hvis Gollum representerer Frodos urene del, så passer det godt at han faller med Ringe – og Frodos finger – ned i ilden. Men det blir da ikke like opplagt hvorfor han skal vises nåde? Bildene er blandet i hverandre. Hvis du ser på fortellingen fra en spesiell synsvinkel, kan det tre frem arketyper som passer i en helhet. Skifter du perspektivet litt, trer det frem andre bilder som delvis bryter med den første helheten. Når jeg innledningsvis snakker om Frodos vandring som en indre utviklingsvei, eller innvielsesvei, så tenker jeg meg den på flere nivåer: fra den sjelelige utviklingen vi alle kan kjenne igjen, via en bevisst åndelig eller religiøs-mystisk erfaring, frem til Kristi egen vei. Og i enkelte øyeblikk av livet kan også vi erfare at disse veiene blir en og den samme.

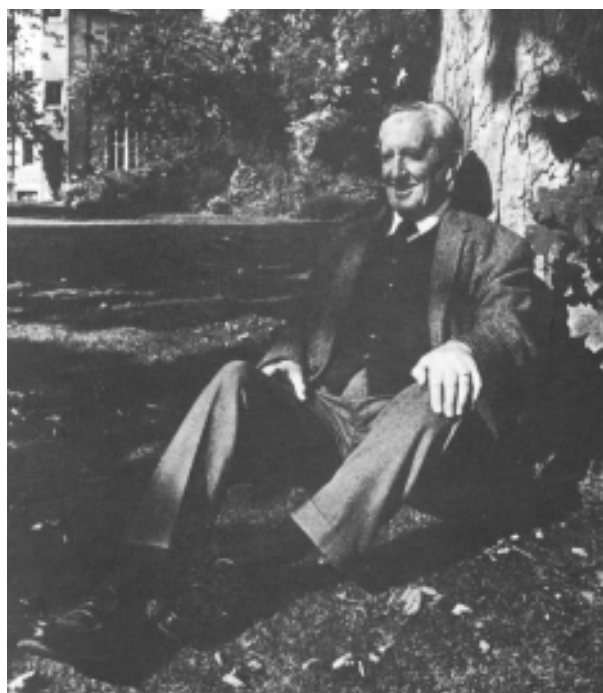
De moralske kategoriene offer og nåde er sterkt nærværende i *RH* uansett hvilket perspektiv du velger. Det samme er den grunnleggende loven at det gode er sterkere enn det onde og *må* vinne til slutt. Jeg tror disse motivene er den dypere grunnen til *RH* popularitet. Flere kan dikte bøker om andre verdener med underlige stedsnavn, og blande inn magiske elementer og middelalderske heltemotiver. Men om de ikke er inspirert av de dype eksistensielle urmotivene i mennes-

kelig eksistens, blir magien lett overfladisk.

Disse motivene uttrykker en lovmessighet som vi ikke ser realisert til daglig, men som har en dyp gjenklang i oss. Fordi vi selv, ikke minst som unge, bærer den samme loven i vårt indre: som drøm, som anelse, som intuisjon. Under all nåtidens materialistiske vellykkethet eller også fortvilelse ligger disse bildene latent. Det – tror jeg – er noe av grunnen til at *Ringenes Herre* har så sterk appell til moderne mennesker.

Tolkien – en kortbiografi

John Ronald Reuel Tolkien ble født i Sør-Afrika i 1892 av engelske foreldre. Da han var tre år, kom han med moren og lillebroren til England. Faren, som ble igjen i Afrika, døde bare noen måneder etter. Moren som var dypt religiøs, konverterte til katolisismen da Tolkien var 8 år gammel og fikk ham inn en katolsk skole. Da moren døde i 1904, ble en av lærerne ved skolen, Pater Francis X. Morgan Tolkiens verge.

J. R. R. Tolkien (1892-1973)

Tolkiens store interesse gjennom hele livet var språk. Allerede før han begynte på skolen, hadde moren introdusert ham for latin og gresk. I en alder av 10 år hadde han allerede funnet opp flere egne språk. På skolen bestemte han seg for å lære angelsaksisk og Walisisk på egen hånd. Han fikk imidlertid hjelp av en av sine lærere som gav ham privattimer. I en alder 16 år behersket han latin og gresk, og hadde inngående kjennskap til angelssaksisk litteratur.

Da Tolkien gav ut sine kjente bøker om hobbitene og Middle Earth, hadde han i lengre tid vært en internasjonalt anerkjent filolog og lingvist. Etter 1. verdenskrig ble han bedt om å delta i redigeringen av den store *Oxford Dictionary*, et arbeid som da hadde pågått i over ti år. I 1922 gav han ut en ordbok for gammelengelsk. På den tiden behersket han minst 9 språk og foreleste i engelsk litteratur ved universitetet i Leeds. I 1924 ble han den yngste professoren ved universitetet. I 1925 fikk han et professorat ved universitetet i Oxford. Samme år utkom det akademiske arbeidet som gav Tolkien internasjonal anerkjennelse, oversettelsen av en språklig svært krevende 14-hundretalls legende om *Sir Gawain and the Green Knight*, som han gjorde i samarbeid med en av sine doktorgradsstudenter E.V. Gordon. Oversettelsen ble en standard for senere oversettelser. Tolkien var også en autoritet på det engelske middelaldereposet *Beowulf*.

Både *Hobbiten* og *Ringenes Herre* sprang ut av arbeidet med å dikte en mytologi og urhistorie, noe som igjen var motivert av hans arbeid med å skape sitt alviske språk. Gjennom sitt kjennskap til språk og språkutvikling erkjente Tolkien sammenhengen mellom språk og myter. Ethvert språk må ha sin rot i en mytologi. Tolkiens diktete mytologi *Silmarillion* ble påbegynt da han lå på militærpsykehuset i Birmingham for å komme seg etter skyttergravsfeberen han hadde pådratt seg under slaget ved Somme, en av de verste slagene i 1. Verdenskrig. Han prøvde å få utgitt *Silmarillion* etter krigen, men ingen forlag var interessert i verket som de fant for mørkt og deprimerende. Manuskriptet ble liggende til etter suksessen med *Ringenes Herre*. Da tok han opp igjen arbeidet med det, men *Silmarillion* ble først utgitt i 1977, fire år etter Tolkiens død, redigert av hans yngste sønn

Christopher.

Hobbiten, kom ut i 1937 og ble straks en populær barnebok. Tolkien arbeidet med *Ringenes Herre* i elleve år, ved siden av sitt vitenskapelige arbeide og sine plikter som professor. Han ble oppmuntret til å fortsette skrivingen av sine venner i en litterær gruppe som kalte seg *The Inklings*. De leste for hverandre fra sine arbeider og gav råd og kritikk. Felles for medlemmene var at de var «kristne, konservative og romantikere». Den mest kjente «Inkling» var Tolkiens kollega og gode venn C. S. Lewis (Kjent for bøkene om *Narnia*). Lewis og Tolkien hadde lange diskusjoner om teologi, mytologi og filosofi.

Den første utgaven av *Ringenes Herre*, som kom i 1953–4 var tilegnet *The Inklings* og Tolkiens fire barn. Den ble straks en suksess. På samme tid mottok Tolkien en rekke internasjonale utmerkelse og æresdoktorater for sine filologiske arbeider, og han var en ettertraktet foredragsholder. Tolkien var i ferd med å trekke seg tilbake for å nyte en behagelig alderdom uten økonomiske bekymringer da hans berømmelse skjøt fart i 1965. *Ringenes Herre* var blitt kjent i USA, og Tolkien ble en kultfigur. Det strømmet inn fanpost til forlaget og Tolkiens hjem. Etter hvert gjorde mengden av henvendelser fra beundrere det umulig for Tolkien å bli boende i Oxford. Han flyttet i hemmelighet til Bournemouth. Der tilbrakte han de siste årene av sitt liv til han døde i 1973.

Kilde: J. R. R. Tolkien: *A Short Biography*, av Joan McCluscy. Fra boken *A Tolkien Treasury*, Running Press, Philadelphia.

Noter

¹ *Ringenes Herre* er en bok og ikke en trilogi. Riktignok ble den også ved første gangs utgivelse delt i tre deler, men det var av praktiske og økonomiske hensyn og ikke etter forfatterens intensjon.

² Filmene har også mye av æren for at en ny generasjon av ungdom, mange helt ned til 11–12-årsalderen, setter i gang med å lese en bok på tusen sider.

³ Tolkien var medlem i en gruppe av forfattere «The Inklings» som i følge dem selv var kristne, konservative og romantikere. Rent bortsett fra at romantikerne (på 1800-tallet) gjerne dyrket eventyr og myter, er det er lett å finne

romantiske elementer i *RH*, som forholdet til naturen, til språket, vennskap osv. I essayet *Om eventyrfortellinger* presenterer Tolkien et syn på eventyr og myter og på menneskets skapende fantasi som for meg minner om både romantikken, Goethe og ekspresjonismen. Spørsmålet blir om man skal være opptatt av *epoker* i litteraturhistorien eller av *ideene* som kommer til uttrykk.

⁴ Essayet, som opprinnelig ble holdt som en forelesning i 1939 og ble utgitt første gang i 1947, utgjør en del av boken *Trær og blader (Tree and Leaf)*, norsk utgave: Tiden Norsk Forlag, Oslo 1995.

⁵ *Tree* by Tolkien av Colin Wilson, i *A Tolkien Treasury*, Courage Books, Philadelphia, 1978.

⁶ Vi har de siste århundrene sett mange eksempler på myters anvendelighet, som f. eks Freuds bruk av greske myter for å beskrive menneskets psyke, eller filosofers anvendelse av syndefallsmyten til å beskrive vår bevissthet.

⁷ *Ringens Brorskap*, Norsk utgave, Tiden Norsk Forlag, Oslo 1999: s. 11.

⁸ Mytologien og en rekke fortellinger om alver, mennesker og dverger i tidligere tider er utformet i boken *Silmarillion*, som Tolkien arbeidet på helt fra ungdommen til han døde i 1973. Den ble redigert og utgitt i 1977 av sønnen, Christopher Tolkien.

⁹ Åpningskapitlet i *RH* forteller om hvordan Bilbo på sin 111. fødselsdag tar på seg Ringen og forsvinner foran øynene på gjestene. Usynlig sniker han seg inn og skifter, for å forlate Hobsyssel for godt.

¹⁰ *Ringens Brorskap*: s. 72.

¹¹ *Ibid*: s. 67.

¹² *Hobbiten*, Tiden Norsk Forlag, Oslo 1989: s. 26. *Hobbiten* kom ut i 1938 og handler om hendelser som ligger forut for *RH*, blant annet hvordan Bilbo fant Ringen.

¹³ Bilbo overlot (riktignok svært motvillig) Ringen til Frodo etter Gandalvs råd. Frodo ville først gi Ringen til Gandalf, senere tilbød han Galadriel den. Sam hadde Ringen ca en dag da han trodde at Frodo var død. Da han fant Frodo igjen, gav han den tilbake.

¹⁴ Munti og Pippin hadde lenge vært redd for at Frodo ville dra sin vei helt plutselig, slik Bilbo gjorde. Så de fikk Sam, som arbeidet for Frodo, til å spionere på ham og Gandalf. Slik fikk de greie på hva som var i gjære, og gjorde sine egne forberedelser til reisen.

¹⁵ *Ringens Brorskap*: s. 50.

¹⁶ Nangiala er den verden *Brødrene Løvhjerte* (A. Lindgren) kommer til etter at de er døde. Den farløse gutten Bosse blir brakt til Landet i det fjerne av en ånd. Der er han prinsen Mio (*Mio, min Mio*, A. Lindgren). Mobbeofferet Bastian kommer via en bok til Fantasia i Michael Endes *Den uendelige historie*. Narnia er den parallelle verdenen i C S Lewis' bokserie med samme navn. Og Galtwort er trollmannsskolen som *Harry Potter* kommer til når han tar toget fra

Plattform 9 1/2.

¹⁷ *Ringens Brorskap*: s. 238.

¹⁸ Ringen ble Isildurs bane da den gled av fingeren hans så han ble synlig for orkene, som skjøt ham.

¹⁹ *Ringens Brorskaps*: s. 260-61.

²⁰ *Ibid*: s. 262.

²¹ *Ibid*: s. 53.

²² *Ibid*: s. 187-8.

²³ *Ibid*: s. 216.

²⁴ *Ibid*: s. 208.

²⁵ *Ibid*: s. 204.

²⁶ *Ibid*: henholdsvis s. 208 og 209.

²⁷ *Ibid*: s. 216.

²⁸ *Ibid*: s. 217.

²⁹ *Ibid*: s. 300.

³⁰ *Ibid*: s. 350.

³¹ *Ibid*: s. 385. Det er fordi Sam har dette dype kjennskapet, både til Frodo og til oppdraget, at han plutselig skjønner at Frodo vil dra over elven alene.

³² *To Tårn*, Oslo 1999: s. 197.

³³ Begrepet 'dobbelgjenger' har jeg blant annet fra Rudolf Steiner. Dobbelgjengeren er uttrykk for iboende onde tendenser i oss. Carl Gustav Jung snakker om vår «Skygge» som noe av det samme. Dette vesenet er der hele tiden som en del av oss, men holdes tilbake av vår moralske oppdragelse, pliktfølelse osv. Ifølge Steiner er dobbeltgjengeren, eller «Terskelens vokter» et av de første vesener som mennesket møter når det utvikler evnen til å iaktta i den åndelige verden.

³⁴ *Ringens Brorskap*: s.59.

³⁵ Det var Smyagols venn Myagol som fant Ringen i elven da de var ute og fisket. Gollum ba om å få den, siden han hadde bursdag. Da Myagol ikke ville gi ham Ringen, drepte Smyagol sin venn, «fordi gullet blinket så lyst og vakkert». *Ibid*: s. 59-60 .

³⁶ *To Tårn*: s. 204.

³⁷ *Ringens Brorskap*: s. 68.

³⁸ *To Tårn*: s. 298-99.

³⁹ *Ibid*: s. 383.

⁴⁰ *To tårn*: s. 289.

⁴¹ *Atter en Konge*, Oslo 1999: s. 234.

⁴² *Ibid*: s. 190.

⁴³ *Ibid*: s. 191.

⁴⁴ *Ringens Brorskap*: s. 380.

⁴⁵ *Atter en Konge*: s. 155.

⁴⁶ *To Tårn*: s. 288.

⁴⁷ *Atter en Konge*: s. 190.

⁴⁸ *Ringens Brorskap*: s. 65-66.

⁴⁹ *Atter en Konge*: s. 197.

⁵⁰ *Ibid*: s. 199.

⁵¹ *Ibid*: s. 239.

⁵² *Ibid*: s. 246.

⁵³ Se note 4.